

Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Erzincan University Journal of Social Sciences Institute

2021-14(1)- E-ISSN-2148-9289

**KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİK COĞRAFYA ALANINA KAVRAMSAL
YANSIMALARI**

The Conceptual Reflections of Globalization on the Field of Economic Geography

SUAT TUYSUZ

Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Coğrafya Bölümü

Assist. Prof. Dr, Erzincan Binali Yıldırım University Department of Geography

suattuysuz@gmail.com

Orcid: 0000-0002-6598-0746

Atf/©: Tuysuz, Suat (2021). Küreselleşmenin Ekonomik Coğrafya Alanına Kavramsal Yansımaları, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 14, Sayı 1, ss. 232-243

Citation/©: Tuysuz, Suat (2020). The conceptual Reflections of Globalization on the Field of Economic Geography, *Erzincan University Journal of Social Sciences Institute*, Year 14, Issue 1, pp. 232-243

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü-Article Types : Derleme/Review
Geliş Tarihi-Received Date : 07/01/2021
Kabul Tarihi-Accepted Date : 21/04/2021
Sayfa Numarası-Page Numbers 232-243
Doi : 10.46790/erzisosbil.855803

Notlar/Notes

-

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/Intihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİK COĞRAFYA ALANINA KAVRAMSAL YANSIMALARI

The Conceptual Reflections of Globalization on the Field of Economic Geography

SUAT TUYSUZ

Öz:

Her türlü bilgi, insan, mal ve sermayenin hareketliliğini ifade eden küreselleşme, akışkanlıkla temsil olan bir süreç yaratmıştır. 2001 yılında terör saldırılarıyla başlayan dünya siyasetindeki gergin atmosfer, ABD Başkanı Donald Trump'ın göreve gelmesiyle farklı bir aşamaya geçmiş ve küreselleşme taraftarlarını tedirginliğe sevk edecek gelişmelerin görünürlüğü artmıştır. 2020 ABD seçimlerinde demokratların kazanması ise yeniden küreselleşme taraftarlarını umutlandırmıştır. Söz konusu sürecin akışkan ya da katı bir karakterde olması, mekanları buluşturan veya mekânsal ilişkileri kısıtlayan gelişmelere sahne olabilmektedir. Bu durum mekânı odağına alan coğrafya disiplinindeki konulara ve konseptlere de etki etmektedir. Bu bağlamda, bu araştırma, hem küreselleşmeyi ve onun geçirmiş olduğu süreci teorik olarak değerlendirmeyi hem de coğrafya disiplininin alt alanı olan ekonomik coğrafyadaki araştırma konularının ve kavramların bu süreçteki gelişimini tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, ekonomik coğrafya, küresel üretim ağları, doğrudan yabancı yatırımlar, küresel değer zinciri.

Abstract:

Globalization is defined as a worldwide process that expresses all kinds of information, people, goods, service and capital flows. The tensions in the world politics, which began with the terrorist attacks in the twin towers in New York in 2001, have undergone a different phase, especially when US President Donad J. Trump has taken control, and the visibility of the developments that will drive the fans of globalization to anxiety have started to increase. The Democrats' victory in the 2020 US election has raised hopes for globalization again. The fact that the process in question has a fluid or rigid character can be the scene of developments that combine places or restrict spatial relationships. This also affects the topics and concepts in the discipline of geography that focus on place. In this context, this research discusses theoretically the process of globalization and its effect on research subjects and concepts in economic geography.

Keywords: Globalization, economic geography, global production networks, foreign direct investment, global value chain.

1. GİRİŞ

Dünya 18. yüzyıldan bu yana iki büyük değişime şahit olmuştur. Bunlardan ilki sanayi devrimi, ikincisi ise sanayileşmenin etkisiyle belirginleşen küreselleşmedir. Her türlü bilgi, insan, mal, hizmet ve sermaye akışkanlığını ifade eden küreselleşme; sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik alanlarda çeşitli değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına yol açmıştır. Bahsedilen değişim ve dönüşümler mikro ölçekten makro ölçüğe kadar geniş bir yelpazede değerlendirilebilecek etki alanına sahiptir. Bir başka ifadeyle küreselleşme insan bedeni gibi en küçük ölçekten yani bireyden uluslararası ölçüğe kadar farklı düzeylerde etki yaratmış bir olgu olarak dikkatleri çekmektedir. Bu da farklı ölçeklerde de olsa mekânsal etkileri de olan bir süreci beraberinde getirmiştir. Böylesi bir durum küreselleşmenin coğrafya disiplininin gündemine girmesine yol açmıştır.

Yukarıda genel hatlarıyla tanımlanan küreselleşmenin omurgası, akışkanlıkla temsil olan dinamikler tarafından şekillendirilmektedir. Söz konusu akışkanlık George Ritzer tarafından katı, sıvı ve gaz metaforu kullanılarak açıklanmaktadır (Ritzer, 2011a). Bu metafor Ritzer'in de benzer biçimde kullandığı bir örnekle somutlaştırılacak olursa; geçmişte dünyanın herhangi bir yerinde bir kütüphanede yer alan esere erişim ancak kitabın bulunduğu yere gidilerek elde edilebiliyorken, ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte artan kargo taşımacılığı sayesinde kitabın farklı mekanlara aktarımı kolaylaşmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde ise söz konusu bilginin dijital ortama aktarımı sağlanmış ve bilginin mekandaki hareketi bir tuşa basılarak geçen süre kadar kısa bir sürede elde edilebilir hale gelmiştir. Bu bağlamda geçmişte hareketi son derece sınırlı olan ve dolayısıyla *katı* metaforuyla açıklanan bilgi, sonrasında daha fazla akışkanlığı ifade eden *sıvı* metaforuyla en son aşamada ise hareket hızındaki artışa referansla gaz metaforuyla açıklanabilecek bir forma kavuşmuştur. Bilginin veya herhangi bir başka olgunun mekandaki ve zamandaki hareketinin hızlanması mekanlar arası etkileşimi ve ilişkiselliği de artırmıştır. Gerçekten de bu hızla ilişkili olarak tarım uygarlığı birkaç bin yıl, sanayi uygarlığı birkaç yüzyıl, sanayi sonrası uygarlığı ise çok daha kısa sürede küresel çapta yerleşik hale gelmiştir (Arıboğan, 2017). Buna dayanarak Paul Virilio ve O'Brien gibi isimler artık *coğrafyanın sonunun* geldiğini bile ileri sürmüştü. Fikrin arka planında yatan husus, küreselleşmenin öklidyen mekanı işlevsizleştiren ve mesafeyi sorun olmaktan çıkararak yapısızdı (Bauman, 2017). Harvey (1989) ise hem mekanlar arası etkileşimi artıran hem de mekana erişimi zamansal olarak hızlandıran bu süreci, *coğrafyanın sonu* şeklinde değil *zaman-mekan sıkışması* olarak kavramsallaştırmıştır. Kendisi bir coğrafyacı olan Harvey (1989)'nin kavramsallaştırmasından hareketle küreselleşme olgusunun mekanı öldüren değil, mekanları birbirine kavuşturan ve ilişkiselliği artıran bir özelliğe sahip olduğu belirtilebilir. Akışkanlığın, mekanı sabit olmaktan çıkarıp ona dinamik bir özellik kazandırmasının coğrafya disiplinindeki yansıması büyük bulmuştur. Bu kapsamda küreselleşme ve onun mekandaki tezahürü, coğrafya disiplininin hem beşeri hem de fiziki coğrafya kısmında işlenir hale gelmiştir.

Yukarıda bahsedilenlerden hareketle *akışkanlık*, küreselleşmenin dili, ruhu ya da onun ete kemiğe bürünmüş şekli olarak ifade edilebilir. Küreselleşme hem akademide hem de toplumun diğer kesimlerinde çokça karşılaşılan bir kavramdır. Küreselleşme konusunda yapılan çalışmalar daha çok söz konusu olgunun sosyal, ekonomik, politik ve kültürel yansımalarını ele almaya yöneliktir (Kurt, 2019, Sunay, 2012, Özcan ve Özmen, 2018, Kurt, 2018, Kamacı ve Turan, Hatipler, 2012, Şişman, 2017, Adıgüzel, 2013) Bu çalışmada ise küreselleşmenin tarihselliği ele alınarak nereye evrildiğine ilişkin değerlendirmeler teorik düzeyde yapılacak ve sürecin coğrafya disiplininin ekonomik coğrafya alt alanıyla ilişkisine değinilecektir.

2. LİTERATÜR

2.1. Küreselleşme Tartışmaları

Ritzer'in (2011a) Therborn'a dayandırarak belirttiği üzere küreselleşmenin başlangıcı, dinlerin yayılmaya başladığı 4. yüzyıla kadar bile götürülebilmektedir. Kimileri ise küreselleşmenin başlangıcını

sömürgeci dönemle başlatmaktadır¹ (Friedman, 2006). Bazı araştırmacılar ise küreselleşmeyi Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi'yle başlatır. Sanayi Devrimi'nin bir sonucu olarak üretimin iç piyasanın ihtiyacından fazlasını üretecek bir yapıya kavuşması, yeni piyasalar bulma ihtiyacı doğurmuştur. Bu durum, Adam Smith'in *birakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler (laissez faire, laissez passer)* politikasıyla perçinlenince hem ürün hem de sermayenin mekan aşırı dolaşımı hızlanmıştır. Bu durum küreselleşmenin akışkanlıkla özdeşleşen ruhunu besleyecek yapıya zemin hazırlamıştır. Gerçekten de Rodrik (2011a)'in de vurguladığı üzere Adam Smith'le başlayan ve Birinci Dünya Savaşı'na² kadar olan dönem, pek çok ekonomi tarihçisi tarafından küreselleşmenin ilk dalgası olarak kabul edilir. Bu felsefenin ortaya çıkardığı açık kapı politikalarıyla sermayenin önündeki duvarlar aşınmaya başlamıştır. Sermayenin önündeki duvarların kalkması, yalnızca ekonomi alanında değil sosyal, kültürel ve hatta siyasal hayatta pek çok unsurun da mekan aşırı bir karakter kazanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda sosyal ve kültürel alanda yaşam tarzları birbirine benzemeye, siyasal alanda ise Batı dünyası tarafından geliştirilen demokrasi kavramı dünya ülkelerine yayılmaya başlamıştır. Bütün bu gelişmeler dünyayı gittikçe artan bir biçimde homojenleştiren bir başka ifadeyle dünya toplumunu *McDonaldlaştırın* (Ritzer, 2011b) bir yapıya sokmuştur. Farklı bakış açılarına göre farklı dönemlerle başlatılsa da bugün küreselleşme olarak tanımlanan olgunun II. Dünya Savaşı'ndan sonra Bretton Woods ve neticesinde gerçekleşen yapılarla (IMF ve Dünya Bankası gibi) kurumsal bir kimlik kazanmaya başladığı söylenebilir. Burada anti parantez olarak belirtmek gerekir ki, Bretton Woods, II. Dünya Savaşı'ndan galip çıkan ABD'nin askeri alandaki galibiyetini ekonomik alan taşıma gayretinin bir parçasıdır. Amerikan dolarının rezerv para olarak kabul edilmesi ile IMF ve Dünya Bankası'nın kuruluşuyla sonuçlanan bu süreç, çok taraflı serbest ticaretin geliştirilmesi ve ekonomik işbirliğinin artışına neden olmuştur (Özkaya, 2009). Bu durum, ülkeler ve bölgeler arası etkileşimin artması açısından kayda değer bir kırılma noktası olarak değerlendirilebilir.

1800'lerde başlayan ve ilk küreselleşme olarak adlandırılan dalğanın I. Dünya Savaşı'yla ortadan kalktığı ve serbest piyasacı liberal ülkünün belli bir dönem askıya alındığı ifade edilir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise faşist ideolojilerin Almanya, İtalya ve Japonya'da yenilmesiyle komünizm ve liberalizm gibi akımlar ön plana çıkmıştır. Söz konusu iki ideoloji, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu ideolojisini temsil etmişlerdir. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılışı, 1991'de ise Sovyetler Birliği'nin çöküşü, komünizmin yenilgisi olarak kabul edilmiştir. Bu durum, liberalizmin galip bir ideoloji olarak kendini ispatlamasını sağlamıştır. Dolayısıyla, 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında gerçekleşen bahsedilen önemli kırılma noktaları, liberalleşmenin tüm dünyayı ele geçirmeye namzet şekilde ivme kazanmasına neden olmuştur (Harari, 2018). Diğer ideolojilerin ayakta kalamadığı, dolayısıyla ayakta kalan ideoloji olarak liberalizmin en iyisi olduğu ve bundan sonraki dönemlerde önemli bir sistem değişikliğinin yaşanmayacağı iddiaları, sosyal bilim literatüründe geniş yankı bulmuştur. Fukuyama (2011)'nin *Tarihin Sonu* şeklinde kavramsallaştırdığı bu iddialarının dayanak noktası, liberalizmin 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında diğer ideolojilere karşı elde ettiği galibiyetten kaynaklanıyordu.

Liberal anlatı; insanlığın binlerce yıldır kısıtlanan siyasal haklarını onlara vadeden, bunun yanı sıra onlara mahrum kaldıkları ekonomik imkanları tanıyan; bireylerin, fikirlerin ve malların dolaşımını kısıtlayan baskıcı rejimleri tehdit olarak görüp onları kaldırmaya çalışan argümanlarla şekilleniyordu. Bu argümanlar kimi bilimciler tarafından batının kültürel ve ekonomik hegemonyasına zemin hazırlayacak politikalar olarak görülürken (Ritzer, 2011b), kimileri için ise dünyada gittikçe artan bir şekilde eşitlik yaratılacağı, bir başka ifadeyle eşitsizlik yaratan pürüzlerin törpülenerek dünyanın düzleştirileceği iddiasına dayalıydı (Friedman, 2006). Saygın bir ekonomik coğrafyacı olan Peter Dicken ise Friedman'ın *yükselen akıntının bütün botları yüzdüreceği* şeklindeki hiper küreselleşmeci düşüncesinin bir masal olduğunu ifade etmektedir (Dicken, 2011).

¹ Friedman küreselleşmeyi 1., 2. ve 3. küreselleşme olarak sınıflandırmıştır. Küreselleşme 1.0'ın coğrafi keşiflerden 1800'lü yıllara kadar sürdüğünü, 2.0'ın 1800'lerden Birinci Dünya Savaşı arasında gerçekleştiğini, 3.0'ın ise 2000'li yıllarla başladığı belirtilir FRIEDMAN, T. L. 2006. *Dünya Düzdür: 21. Yüzyılın Kısa Tarihi*, İstanbul, Boyner Yayınları..

² Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemlerde ve özellikle de 1929 ekonomik buhranından sonra açık kapı politikalarının sekteye uğramasıyla dünya ticaret hacminde büyük düşüşler gözlenmiştir. Örneğin 1929 ile 1937 yılları arasında dünya ticaret hacmi yarı yarıya inmişti RODRIK, D. 2011a. *Akıllı Küreselleşme*, Ankara, Efil Yayınevi..

Hem liberal ideolojiyi olumlayan ve söz konusu ideolojiyi benimseyenlerin kazanan taraf olacağına işaret eden Fukuyama (2011), hem de liberalleşmenin dünyadaki eşitliği artıracığını belirten Friedman (2006), küreselleşmenin yılmaz savunucuları olarak ön plana çıkan isimler olmuşlardır. Küreselleşme savunusunu yapan en büyük itici güç, kuşkusuz ABD olmuştur. Örneğin ABD'nin eski başkanlarından George W. Bush ve Barack Obama küreselleşmeye devam edildiği sürece herkese sağlanacak bir barış ve refah ortamının oluşacağını belirtiyorlardı (Harari, 2018). Küreselleşmeyi aksatacak engeller kaldırıldığı yani liberal ülkü uygulandığı sürece Kuzey Kore, Irak ve El Salvador gibi ülkelerin de Danimarka ya da Iowa'ya benzeyeceği bunu beceremeyenlerin ise *eski çağlardan kalma fosiller* olarak görüleceği belirtiliyordu. Bu çerçevede Brezilya'dan Hindistan'a pek çok ülkenin liberal reçeteleri uygulaması (Harari, 2018) eski çağlardan kalma fosil havasından sıyrılmayı hedefleyen girişimler olarak değerlendirilebilir.

11 Eylül saldırıları ise dünya siyasetinde *yeni muhafazakarlık (neo-con)* açısından kritik bir dönüm noktası oluşturuyordu. Söz konusu kritik dönemden sonra her türlü tehdide karşılık korumacı siyaset kanalları geliştirilmeye başlanmıştır. Soğuk Savaş dönemindeki Doğu Blok'u ülkeleri şeklindeki sosyalist tehdit, artık yerini 'haydut devletler', 'şer eksenli' ve 'terörist ülkeler' gibi tanımlamalarla çeşitlenen yeni düşmanlara bırakmıştır (Suda-Güler, 2016). Bu dönem, duvarların yavaş yavaş zihinlerde örülmeye başlanarak liberal ideolojinin sarsıntı yaşadığı tarih olarak tanımlanabilir. 2008 yılında yaşanan küresel finansal kriz ise liberal anlatının 1990'lardan itibaren ivme kazanan popülaritesini zayıflatan ikinci ve daha çok önemsenen kırılma noktasını oluşturuyordu. Öyle ki kriz, artık aleni biçimde liberal anlatının kötülenmesine gerekçe oluşturmuştur (Brenner vd., 2010). Kapitalizm karşıtları da buradan cesaret bularak büyük umutlar bağlanan liberalleşmenin tahtının sallandığını, tarihin sonu tezinin çöktüğünü ve tarihin yeni baştan yazılacağını büyük bir keyifle dillendirmeye başlamışlardır. İşin ilginç olan yanı, liberal politikalarından en çok nemalanan Batı dünyası da krizin faturasını liberal politikalara kesmiş olacak ki göç ve ticaret gibi alanlarda hem fiziki ve ekonomik hem de politik duvarları yükseltmeye başlamışlardı (Harari, 2018). Dünya toplumları arasında gittikçe yükselen psikolojik duvarlar da sürecin ulaştığı ileri aşamayı göstermesi açısından önemlidir.

Yukarıda genel özelliklerinin belirtildiği küreselleşmenin II. Dünya Savaşı sonrasında hareketlenen, 1980'lerde Reaganomics ve Thatcherism gibi politikalarla ivme kazanan, 1990'larda ise Sovyetler'in dağılmasıyla tek kutup halini alarak altın çağını yaşayan bir süreç olduğu belirtilebilir. Bu bağlamda 1990'lar özellikle finansal küreselleşmenin başladığı yıllar olarak tanımlanır (Rodrik, 2011a). 11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan terör saldırılarıyla ise bu süreç sorgulanmaya başlamıştır. Sorgulama sürecinin 2008 dünya ekonomik kriziyle (Mortgage Krizi olarak da adlandırılır) daha fazla görünür olduğu³, Donald Trump'ın göreve gelmesiyle ise küreselleşmeyi başlatan ana aktör olarak ABD'nin bu süreci sorgulamaya başladığı yeni bir evreye girilmiştir (Arıboğan, 2017). Büyük umutlarla girilen 21. yüzyılın hüsrانlarla dolu bir başlangıca sahne olduğu belirtilebilir. Küreselleşme açısından yeni yüzyılın kötü geçeceği tahmin ediliyor olacak ki Barack Obama 2016 yılında Birleşmiş Milletler'de ABD devlet başkanı olarak yaptığı son konuşmasında dünyayı "*Nuh nebi'den kalma millet, kabile, ırk ve din ayrımları doğrultusunda keskin bir biçimde bölünmüş ve sonuç olarak çatışma içine düşmüş bir dünyaya*" doğru geleceği konusunda uyarmıştır (Harari, 2018, s. 22).

Trump'ın 2017'de göreve gelmesiyle ise küreselleşmenin ruhunu temsil eden yapılar ve ona ilişkin dildeki aşınmanın gittikçe belirgin bir hal almaya başladığı söylemsel ve pratik bağlamda görülmektedir. Bu bağlamda yükseltelen gümrük duvarları bunun en net kanıtı olarak değerlendirilebilir. Ancak Trump sonrasında yönetimi devralan Biden'ın göreve gelir gelmez imzaladığı on yedi kararname içerisinde Dünya Sağlık Örgütü'ne ve Paris İklim Anlaşması'na yeniden dahil olunması, Meksika sınırına örülen duvarın durdurulması, Müslüman ülkelere yönelik seyahat yasağının kaldırılması gibi küreselleşmeye yeniden ivme kazandırabilecek kararların olması, küreselleşmenin yıpranan ruhunun onarılmasına ilişkin bir işaret olarak okunabilir.

³ Örneğin NBC/Wall Street Journal Gazetesi'nde bir ankete katılanlar arasında küreselleşmenin ABD ekonomisi için iyi olduğunu söyleyenlerin oranı 2007 Haziran'ında %42 iken, 2008 Mart'ında %25'e gerilemiştir (Rodrik, 2011).

2. 2. Küreselleşmenin Yarattığı Kurum ve Yapılar

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin askeri alandaki galibiyetini başka alanlara da taşıma isteği, küreselleşmenin siyasi, ekonomik ve kültürel altyapısına zemin hazırlayacak yapıların oluşmasına yol açmıştır. Bu bağlamda siyasi olarak ulus üstü yapılanmaların ön plana çıktığı, ekonomik alanda ise sermayenin uluslararası dolaşımının arttığı bir dönem başlamıştır. Bu çerçevede Bretton Woods kurumları olarak 1944'te IMF ve Dünya Bankası'nın, 1949'da NATO'nun, 1952'de Avrupa Birliği'nin temellerinin atılması küreselleşmenin ekonomik ve siyasi ayaklarına yönelik ilk girişimler olarak tarif edilebilir. Bu çerçevede, 1948 yılında devreye giren Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın (GATT) önemi büyüktür. GATT, geçici bir anlaşma niteliğinde olmasına rağmen 1995 yılına kadar küresel ticaretin kurallarının belirlenmesi ve uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini sağlamıştır (Alagöz ve Yapar, 2007). Öte yandan 1994'te NAFTA'nın, 1995'de Dünya Ticaret Örgütü⁴ ve benzeri birçok ulus üstü organizasyonun kuruluşu 1990'ların küreselleşmenin ivme kazandığı yıllar olarak tanımlanmasını sağlamıştır ki daha önce de vurgulandığı üzere özellikle *finansal küreselleşme* bu dönemin simgesi olmuştur (Rodrik, 2011a). Burada finansal sermayenin kimi durumlarda üretken sermayenin kaderi üzerinde belirleyici derecede ağırlığa sahip olduğunu da vurgulamak gerekir. Öyle ki, finans sermayedeki oynaklıklar, üretken sermayenin de başka ülkelere kaymasına neden olmaktadır (Savran, 2011). Bu da kimi durumlarda ülkelerin hareket alanının belirli küresel sermaye çevreleri tarafından belirlenebileceğine işaret etmektedir.

Dicken (2011) gibi kimi bilimciler tarafından şüpheli bulunsa da II. Dünya Savaşı sonrasına rastlayan dönem, ulus devlet hakimiyetinin ulus üstü organizasyonlara bırakıldığı bir dönem olarak belirmektedir.⁵ Ulus üstü organizasyonların önemli hale gelmesi, kuşkusuz küreselleşen dünyada yaşanan gelişmelerin tek bir devletin baş edemeyeceği boyutlarda olmasıyla alakalıdır. Gerçekten de küresel iklim değişikliği, yasadışı göçmenlerle mücadele veya salgın hastalıklar gibi pek çok olgu tek bir devletin baş edebileceği türden değildir. Hatta son dönemlerde ulus üstü yapılanmalar yaptıkları yeni hamlelerle adeta küresel tek tip devlet halini almaya başlamaktadır. Bu bağlamda ulus üstü yapılanma olarak tanımlanan AB'nin ortak para birimini oluşturması, merkez bankasını kurması ve son olarak ortak ordu kurmaya yönelik düşünceleri ulus üstü organizasyonların yeni bir devlet tipinin oluşturulmaya çalışıldığına ilişkin bir izlenim uyandırmaktadır.

2. 3. Küreselleşmenin Ekonomik Coğrafya Alanına Teorik Yansımaları

Başlangıçta demiryolu ve buharlı gemi gibi ulaşım araçları dünyayı küçülten Batı icatlarıydı. 1869 yılında Süveyş Kanalı, 1914 yılında ise Panama Kanalı'nın açılması ulaşım maliyetlerini azaltan ve dünyayı daha da küçülten gelişmelerdi (Ferguson, 2017). Bu durum hem sermayenin hem de nüfusun mekandaki hareket hızını artıran önemli kırılma noktaları olarak değerlendirilebilir.

1970'lerde sermayenin yaşadığı bunalım ise üretimin örgütlenmesinde birtakım değişimleri beraberinde getirerek, emek, sermaye ve malların üretimine hareket kazandıran gelişmelerdi. Bu çerçevede Fordist üretim yapısından post-Fordist üretim yapısına geçişle sermayenin azalan verimliliğinden kaynaklanan bunalımın aşılması, sermayenin marjinal verimliliğini artırabileceği yeni lokasyonlara yönelmesini sağlamıştır. Gelişmiş dünyada gerçekleşen bu bunalım, 1980'lerde yine gelişmiş dünya önderliğinde gerçekleşen neo-liberal politikalarla aşılmaya çalışılmıştır. Bu da yaşanan kapitalist bunalımın aşılabilmesi için *mekanın araçsallaştırıldığı* göstermesi açısından önemlidir. Bu araçsallaşma, sermayenin mekansallaşarak krizi atlmasına (Harvey, 2012) yönelik tipik bir örnektir.

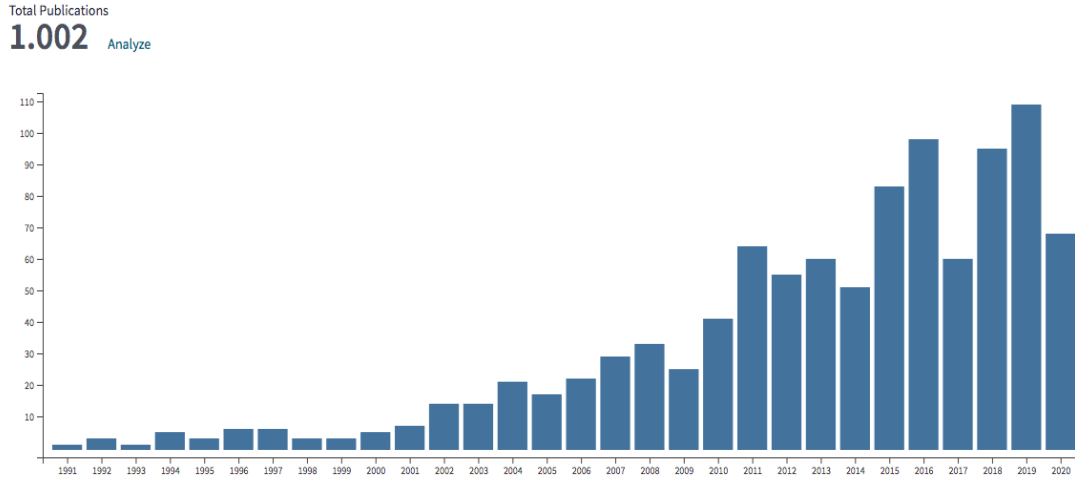
Erişim maliyeti açısından mekânsal uzaklıkların giderek önemsizleşmesi coğrafyanın sonunun geldiği şeklindeki çeşitli iddiaları da beraberinde getirmiştir. Söz konusu iddialara cevap olarak Peter Dicken; üretimin, dağıtımın ve tüketime ilişkin coğrafyanın büyük bir dönüşüm geçirdiğini dolayısıyla yeni ortaya çıkan üretim, tüketim ve dağıtım coğrafyasının yeni bir mekânsal örüntü yarattığını ifade ederek coğrafyanın sonunun geldiğini değil yeni bir sürece girdiğini vurgulamıştır. Kitlesele üretimden esnek üretim modeline geçişin getirdiği gerekliliklerle mekânsal etkileşim ve entegrasyonunun tesis edildiği

⁴ GATT, Uruguay Round'unda alınan kararlarla 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne dönüştürülmüştür (Alagöz ve Yapar, 2007).

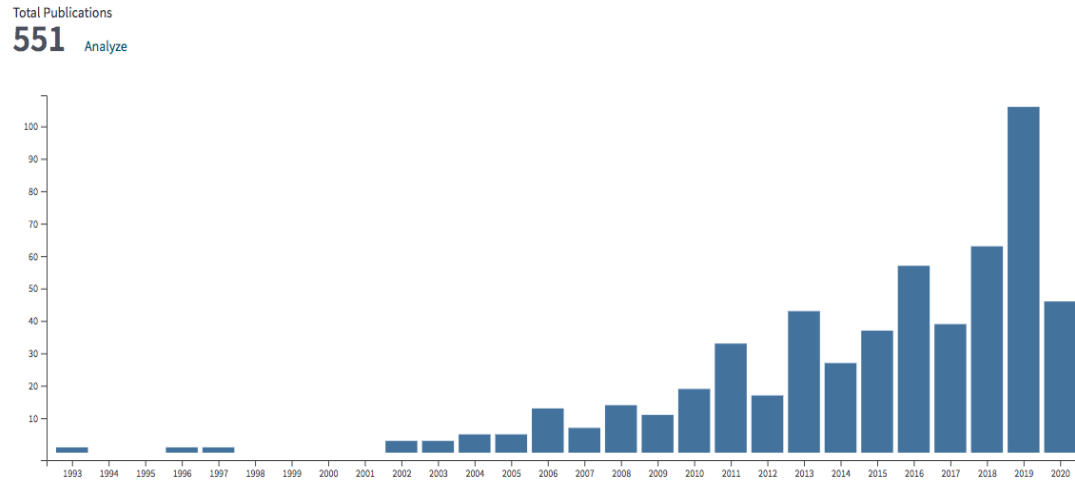
⁵ Bu konudaki tartışmalar bilgi için bkz. Savran, 2008.

bir mekânsal ilişkisellik biçiminin geliştiği vurgulanmıştır (Dicken, 2011). Söz konusu entegrasyon, etkileşim ve ilişkisellikler; *doğrudan yabancı yatırımlar*⁶, *küresel değer zinciri (global value chain)* ve *küresel üretim ağları*⁷ (*global production networks*) gibi mekânsal etkileşimin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan konseptlerin coğrafya disiplindeki görünürlüğünü artırmıştır (bkz. Şekil 1, 2 ve 3). Bahsedilen konseptler, küreselleşmenin coğrafya disiplinde yarattığı kavram çeşitlemesine ilişkin en dikkat çekici olanlardır.

Şekil 1: Web of Science’da coğrafya kategorisinde ‘küresel üretim ağları’ konusunda yayımlanmış makale sayısı (1991-2020).

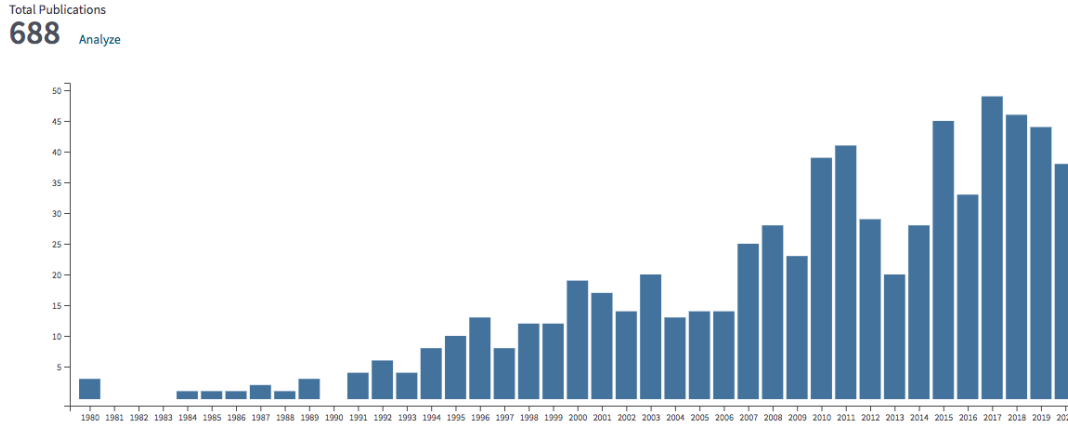
Şekil 2: Web of Science’da coğrafya kategorisinde ‘küresel değer zinciri’ konusunda yayımlanmış makale sayısı (1993-2020).

⁶ Doğrudan yabancı yatırımlar hakkındaki detaylı bilgi için bkz. Yavan, 2006

⁷ Küresel üretim ağları ve küresel değer zinciri hakkındaki detaylı bilgi için bkz. Tuysuz, 2021

Şekil 3: Web of Science’da coğrafya kategorisinde ‘doğrudan yabancı yatırımlar’ konusunda yayımlanmış makale sayısı (1980-2020).

Bu durum mekanın ve mekanlar arası ilişkiselliğin önemini gösteren bir kanıt olarak değerlendirilebilir. Söz konusu ilişkisellik, hem işgücü ve ürün anlamında bir etkileşim yaratmış hem de iş kültürü ve yenilik açısından etkileşimlerin doğmasına neden olmuştur. Küreselleşmeyle ilişkili olarak ortaya çıkan bu konseptler yukarıdaki şekillerde de görselleştirildiği üzere WoS tarafından taranan saygın coğrafya dergilerinde oldukça fazla işlenen konular halini almıştır.

3. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

1980’ler ve 1990’lar hiper küreselleşme olarak tanımlanan yapının tesis edilebilmesi adına azimli bir şekilde uygulanan liberal politikalara sahne olmuştur. Söz konusu politikalar birçok alanda değişim ve dönüşüme yol açsa da en fazla etkilediği alan kuşkusuz ekonomi olmuştur. Bu etki özellikle ülkelerin ithalat ve ihracat rejimlerini düzenleyen politikalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda uygulanan politikalar yerel sınırların ötesine geçerek ulus üstü bir küresel politika haline gelmiştir. Bu bağlamda uluslararası sermaye piyasaları üzerindeki kontroller kaldırdığı gibi gelişmekte olan ülkeler ekonomik sınırların esnetilmesi hususunda da büyük bir baskıyla karşı karşıya kaldı (Rodrik, 2011b, Rodrik, 2011a). Neoliberalleşme olarak adlandırılan bu süreçle beraber sermayenin ve ticari malların küresel ölçekte dolaşımı kolaylaşmış ve her türlü akışkanlığın giderek arttığı yeni bir döneme girilmiştir. Bu dolaşım küreselleşmenin etkisinin daha da hissedilir bir hale gelmesini sağlamıştır. Küreselleşmenin etkili dalgası olarak da kabul edilen bu gelişmelerle bir taraftan dünyanın gittikçe daha eşit bir hale geldiği savunulurken (Friedman, 2006), küreselleşmeye mesafeli duran akademik çevreler bu gelişmelerin eşitsizliği derinleştiren gelişmelere sahne olduğunu iddia etmişlerdir (Piketty, 2014). Kimileri küreselleşmenin seçkin bir azınlığa yaradığını söylemekte ve Bauman’ın Victor Keegan’dan aktardığına göre söz konusu düşünceye sahip olanlar küreselleşmeyi *yeni bir haydutluk biçimi* olarak adlandırmaktadırlar (Bauman, 2017).

Bauman (2017)’in de vurguladığı üzere küreselleşme konusunda hemfikir olunan nokta, geri dönüşü olmayan ve kaçınılmayacak bir süreç olduğudur. Baudrillard (2017) da dönüşü olmayan bu sürecin hiç kimsenin kaçamayacağı hegemonik bir sürece dönüştüğünü ifade etmektedir. Dolayısıyla karşı çıkılmaz bir boyuta gelmiş olan bu sürecin insanlığın gönüllü ya da gönülsüz olarak rıza göstermek zorunda kaldığı bir sürece girdiği belirtilebilir.

Öyle ki Trump’ın küreselleşmenin ruhunu zedeleyecek türden aldığı kararlar ve uyguladığı politikalar kendi hükümeti içerisinde dahi derin görüş ayrılıklarına yol açmıştır. Nitekim sık sık değiştirilen bakan ve bürokratlar bu karşı çıkışın somut yansımasıdır. Söz konusu istikrarsızlık, istifalar veya görevden almalarla neticelenen ABD’deki olaylar, küresel akışkanlığı katılaştırmaya çalışan bir siyasal ideolojiye karşı çıkış veya oluşturulmaya çalışılan katılımın tekrar sıvılaştırılmasına yönelik bir tepki olarak da okunabilir.

Özellikle ABD güdümünde 20. yüzyılın sonlarına doğru kendine önemli bir alan açan küreselleşme dalgası, yaratılan kurumlar ve uygulanan politikalarla küresel siyaset ve politika belirleme yönünde büyük etki yaratmışken Harari (2018)'nin de vurguladığı üzere Trump'ın böyle bir gündemi yoktur.

Buna rağmen 2008 ekonomik krizinden bu yana yaşanan gelişmelerin dramatik düzeylerde gerçekleşmemiş olması küreselleşmeden kolay kolay vazgeçilemeyeceğini göstermektedir. Öyle ki dünya genelinde doğrudan yabancı yatırımlarda (DYY) görülen artış da küresel akışkanlıkların günümüz politik söylemlerden pek fazla etkilenmediğini göstermektedir. Hatta küresel krizin olduğu 2008 yılında doğrudan yabancı yatırımlar, yani sermaye akışkanlığı en zirve noktasına ulaşmıştır. Bu da sermayenin kriz dönemlerinde dahi kar artışına yönelik arayış içinde olduğunu ve krizi fırsata çevirdiğini kanıtlanması açısından önemli bir göstergedir.

Sınırların esnetilerek her türlü insan, mal, bilgi ve sermayenin geçişinin kolaylaşması olarak tanımlanan küreselleşmenin, uygulanan politikalarla kimi dönemlerde altın çağını yaşadığı kimi dönemlerde ise parlaklığını yitirerek matlaşma eğilimine girdiği görülmektedir. Bu çalışmada da tartışıldığı üzere küreselleşme sürecinin zaman zaman matlaşmalara sahne olsa da en azından şimdilik bu matlaşmanın kalıcı değil kısa dönemli şoklar halinde gerçekleştiğini göstermektedir.

Belirtmek gerekir ki küreselleşme dünyanın yekpare ve evrensel yasalarla yönetilmesi gibi bir ideali hedeflerken, dünya kimi zamanlarda içine kapalı otarşik bir düzene doğru gitmektedir. Dünya genelinde örülen hem fiziki (ABD-Meksika sınırı gibi⁸) hem ekonomik [ABD'nin AB ülkeleri ve Çin'e uyguladığı yüksek gümrük kotaları ile Huawei firmasına getirmeyi planladığı kısıtlamalara ilişkin tartışmalar gibi] hem de psikolojik duvarlar [ırkçı söylemlerin ve saldırıların artması gibi] küreselleşmenin akışkanlığa ilişkin ruhunda bir takım gerilemeler yaşanacağına işaret etmektedir (Arıboğan, 2017). Hem Trump'ın iktidara gelişiyle Amerikan sermayesini ülke içine çekmeye yönelik etkili hamleleri ile gümrük duvarlarını yükselten kararları hem de İngiltere'nin Brexit'le⁹ sonuçlanan Avrupa Birliği üyeliğine ilişkin kararı küreselleşmenin dili olarak ifade edilen akışkanlığı katılaştırmaya yönelik girişimler olarak değerlendirilebilir. ABD'de 'küreselleşme' taraftarı denilebilecek demokratların yeniden iktidara gelmesi ve göreve gelir gelmez imzalanan ilk kararnamele verilen izlenim Tuysuz (2021)'un kavramsallaştırmasıyla ifade edilecek olunursa küreselleşmenin köşe(genleş)meyeceğine, yani akışkanlığın katılaşmayacağına dair mesajlar barındırmaktadır.

Özetle ifade etmek gerekirse 1987'de Ronald Reagan'ın Berlin'de yaptığı *yıkın bu duvarları* talimatı, yerini Donald Trump'ın *duvar korur* söylemine bırakmış durumda (Arıboğan, 2017). Duvarların yükseltilmesine ilişkin siyasetin devam etmesi her türlü bilgi, insan, mal ve sermayeyi hareketsiz bir forma sokacaktır. Sermayenin hareketsiz bir forma girmesi yalnızca ekonomi alanında değil sosyal, kültürel ve teknoloji akışkanlığının da önüne set çekecek ve dünyayı izole hayatların olduğu bir yaşama mahkum edebilecektir. Nitekim mekanlar arası etkileşim birçok özelliğin bir başka mekana maliyetsiz bir biçimde taşınmasına imkan tanımaktadır. Örneğin uluslararası yatırımlar yoluyla gerçekleşen sermaye akışları yalnızca bir mekandan bir başka mekana hareket eden sermayeyi değil aynı zamanda kurumsal ve teknolojik yenilikleri de beraberinde götürmektedir. Bu konuda yapılan esaslı çalışmalar bunu ortaya koymaktadır (Henn, 2012, Bathelt ve Henn, 2014, Bathelt ve Li, 2013). Türkiye üzerine yapılan bir çalışmada da görüldüğü üzere, sermaye akışkanlığı paranın yanı sıra kurumsal, kültürel, teknolojik anlamda da bir bilgi transferine kapı aralamaktadır (Müller ve Franz, 2019). Dolayısıyla küreselleşmenin seyri, yukarıda bahsedilen küresel üretim ağı, küresel değer zinciri ve doğrudan yabancı yatırımlar gibi mekânsal etkileşime dayanan konseptlerin de geleceğini de tayin edebilecektir. Böylesi bir yansımının olası etkileri kuşkusuz kısa vadede değil, orta ve uzun vadede görülebilecektir.

Sonuç olarak sosyal, kültürel ve politik alanda bariyerler inşa edilip küreselleşmenin etkileşime ve akışkanlığa dayanan dili aşınmış olsa da kronikleşen bir gerilemeden bahsetmenin en azından şimdilik söz konusu olmadığı belirtilebilir. Özellikle de küreselleşmenin itici gücü konumundaki ABD'de Trump'ın ikinci kez seçilememesi aşınan dilin kronik bir hal almayacağına ilişkin bir işaret olarak değerlendirilebilir. Mevcut koşullarda küreselleşmenin kronik bir gerilemesinden bahsedilemese de The

⁸ Ancak daha öncede ifade edildiği üzere Biden'ın 20 Ocak 2021'de göreve gelir gelmez imzaladığı ilk kararnamelerden birisi Meksika sınırındaki duvar inşaatını durdurulması olmuştur.

⁹ Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılışını ifade eden bir kavramdır. Kavram Britanya (Br) ve exit kelimelerinin birleşmesiyle oluşturulmuştur.

Economist Dergisi'nin 2019 yılındaki kapağına da taşıdığı üzere yavaşlayan bir küreselleşmeden (slowbalisation) bahsetmek mümkündür. Sermayenin bu güne kadar girdiği krizler sermayenin birikimini artırabileceği mekanlara doğru akarak aşıldığını göstermektedir. Bu durum sermayenin karından vazgeçmemek adına küreselleşmeyi araçsallaştırdığını göstermektedir. Son söz olarak belirtmek gerekir ki Anglo-Sakson kapitalizminin yerini Öniş (2017)'in ifadesiyle Çin-Rusya işbirliği temelinde gelişen güney tipi 'stratejik kapitalizm' almış durumda. Amerikan başkanının küreselleşme karşıtı söylemlerinin aksine yaklaşık 1 buçuk milyarlık nüfusa sahip komünist Çin'in devlet başkanının küreselleşme savunusu yapması, *küreselleşmenin köşe(genleşme)yeceğine* işaret etmektedir. Bu durum mekânsal etkileşimin katılaşmayacağını dolayısıyla yukarıda bahsedilen konseptlerin coğrafya literatüründe tartışılmaya devam edeceğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, M. (2013). 'Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri', *Akademik Bakış Dergisi*, 35: 1-20.
- ALAGÖZ, Y. ve YAPAR, S. (2007). 'Görünmez Engeller: Serbest Ticarete Bir Engel mi', *Akademik Bakış*, 11: 1-11.
- ARIBOĞAN, D. Ü. (2017). Duvar: Tarih Geri Dönüyor, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- BATHELT, H. ve HENN, S. (2014). 'The Geographies of Knowledge Transfers Over Distance: Toward a Typology', *Environment and Planning A*, 46: 1403-1424.
- BATHELT, H. ve LI, P.-F. (2013). 'Global Cluster Networks—Foreign Direct Investment Flows from Canada To China', *Journal of Economic Geography*, 14: 45-71.
- BAUDRILLARD, J. (2017). Can Çekişen Küresel Güç, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- BAUMAN, Z. (2017). Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BRENNER, N., PECK, J. ve THEODORE, N. (2010). 'After Neoliberalization?', *Globalizations*, 7: 327-345.
- DICKEN, P. (2011). *Global Shift: Mapping the Changing Contours of the World Economy*, Sage, London.
- FERGUSON, N. (2017). Uygarlık: Batı ve Ötekiler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- FRIEDMAN, T. L. (2006). Dünya Düzdür: 21. Yüzyılın Kısa Tarihi, Boyner Yayınları, İstanbul.
- FUKUYAMA, F. (2011). Tarihin Sonu ve Son İnsan, Profil Yayıncılık, İstanbul.
- HARARI, Y. N. (2018). 21. Yüzyıl İçin 21 Ders, Kolektif Kitap, İstanbul.
- HARVEY, D. (1989). *The Condition of Postmodernity*, Blackwell Publishers, Oxford.
- HARVEY, D. (2012). Sermayenin Mekanları: Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- HATIPLER, M. (2012). 'Neoliberalizmin Öteki Yüzü: Yoksulluğun Küreselleşme Kaldırıcısı', *The Journal of International Scientific Researches*, 2: 77-87.
- HENN, S. (2012). 'Transnational Entrepreneurs, Global Pipelines and Shifting Production Patterns. The Example of the Palanpuris in the Diamond Sector', *Geoforum*, 43: 497-506.
- KAMACI, A. ve TURAN, M. (2018). 'Küreselleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketlerin Ekonomik Açından Değerlendirilmesi' *Yönetim Ekonomi Edebiyat İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 3: 81-92.
- KURT, Ü. (2018). 'Küreselleşme ve Ekonomik Kompleksite İlişkisi: Türkiye Örneği', *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11: 2195-2202.
- KURT, Ü. (2019). 'The Causal Effects of Economic, Political and Social Globalisation on Migrants: A Panel Data Analysis for Selected OECD Countries', *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17: 281-296.
- MÜLLER, P. ve FRANZ, M. (2019). 'Transnational Labour Migration and the Offshoring of Knowledge-Intensive Business Services Within Global Production Networks: The Case of a German Automotive Company in Turkey', *Environment and Planning A: Economy and Space*, 51: 1350-1369.
- ÖNİŞ, Z. (2017). 'The Age of Anxiety: The Crisis of Liberal Democracy in a Post-Hegemonic Global Order', *The International Spectator*, 52: 18-35.
- ÖZCAN, G. ve ÖZMEN, İ. (2018). 'Küreselleşme Yükselen Ekonomilerde Gelir Dağılımını Etkiler Mi?', *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8: 35-52.

- ÖZKAYA, M. H. (2009). 'IMF'nin Değişen Rolü: Bretton Woods'tan Günümüze', *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2: 102-117.
- PIKETTY, T. (2014). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- RITZER, G. (2011a). *Küresel Dünya*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- RITZER, G. (2011b). *Toplumun McDonalddlaştırılması*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- RODRIK, D. (2011a). *Akıllı Küreselleşme*, Efil Yayınevi, Ankara.
- RODRIK, D. (2011b). 'Küreselleşme, Nereye Kadar?', *İktisat ve Toplum*, 2: 26-31.
- SAVRAN, S. (2011). *Kod Adı Küreselleşme: 21. Yüzyılda Emperyalizm (ikinci basım)*. Yordam Kitap, İstanbul.
- SUDA-GÜLER, Z. (2016). *Muhafazakarlık: Kadim Geleneğin Savunusundan Faydacılığa*. 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- SUNAY, R. (2012). 'Küreselleşme Sürecinde Çok Merkezli Egemenlik Kullanımı', *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20: 27-52.
- ŞİMŞEK, O. (2019). 'Küreselleşmenin Dönüşümü ve Çin'in Rolü', *Sosyoekonomi*, 27: 185-196.
- ŞİŞMAN, D. (2017). 'Küreselleşme, Kriz ve Savunma Sanayi', *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 39: 223-237.
- TUYSUZ, S. (2021). 'Ekonomik Coğrafyada Küresel Üretim Ağı (KÜA) Yaklaşımı ve Kalkınmayla İlişkisi', (Ed.) Şahin, M.T. ve Altuğ, F., *Yerel ve Bölgesel Kalkınmada Değişen Dinamikler: Teori, Politika ve Uygulamalar*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- YAVAN, N. (2006). *Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Lokasyon Seçimi Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EXTENDED SUMMARY

The world has witnessed two major changes since the 18th century. The first one is the industrial revolution, and the second is globalization, which became evident with the effect of industrialization. Globalization is defined as a worldwide process that expresses all kinds of information, people, goods, service and capital flows. Although it was started in different periods according to different points of view, It can be stated that globalization has begun to gain an institutional identity through structures such as the IMF and the World Bank. With the fall of the Berlin Wall in 1989 and the collapse of the Soviet Union in 1991, the liberal economic order, in other words, globalization declared its victory.

The tensions in the world politics, which began with the terrorist attacks in the twin towers in New York in 2001, have undergone a different phase, especially when US President Donad J. Trump has taken control, and the visibility of the developments that will drive the fans of globalization to anxiety have started to increase. This period can be defined as the date when the walls gradually started to be built people's mind, and liberal ideology suffered a shake-up. The Democrats' victory in the 2020 US election has raised hopes for globalization again. Therefore, it is seen that globalization has experienced its golden age in some periods, and in some periods it has lost its luster and entered into a tendency to dull. The fact that the process in question has a fluid or rigid character can be the scene of developments that combine places or restrict spatial relationships. This also affects the topics and concepts in the discipline of geography that focus on place.

Based on this, this research deals with the conceptual reflections of interaction and integration in economic geography during the period when walls begin to disappeared and rose again. The reflection of interactions and relationality arising as a natural result of globalization in the field of economic geography has been realized by concepts such as foreign direct investment, global value chain and global production networks. The mentioned concepts are the most striking ones regarding the variety of concepts that globalization has created in the discipline of geography. As discussed in this study, although the globalization process has dimmed from time to time, it shows that at least for now, this dimming occurs in short-term shocks, not permanent. Although there is no mention of a chronic decline in globalization in the current conditions, it is possible to mention a slowing globalization (slowbalisation), as it carries on the cover of The Economist magazine in 2019.

As a final word, it should be noted that Anglo-Saxon capitalism has been replaced by the southern type of 'strategic capitalism', as Öniş (2017) mentioned it, developed on the basis of China-Russia cooperation. Contrary to the anti-globalization rhetoric of the American president, the defense of globalization by communist China indicates that globalization will not *diagonalize* as a metaphoric expression.